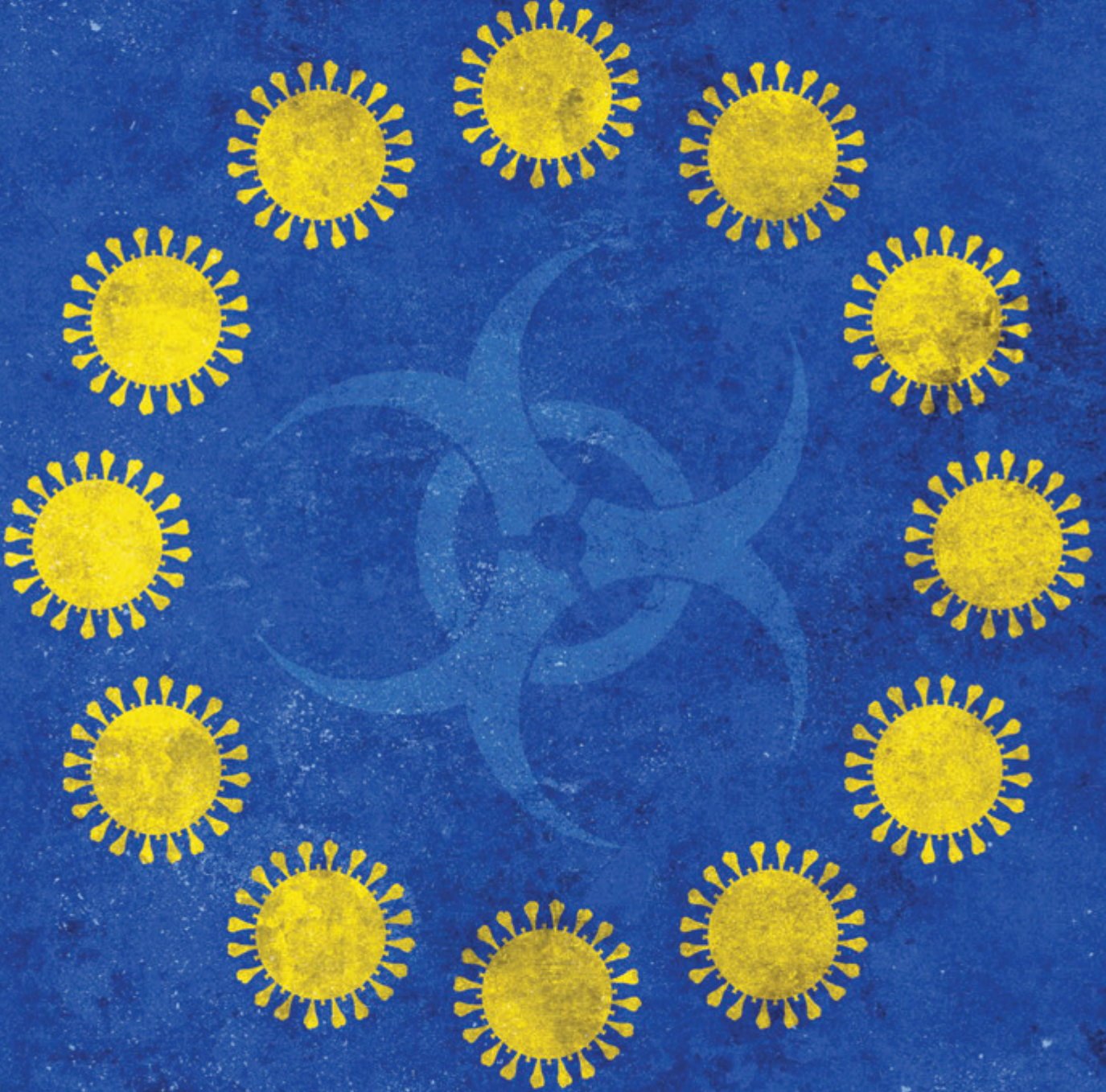

ESKİ ÇARESİZLİĞE YENİ BAŞLIK: AB'NİN COVID-19 İLE SINAVI

BİRLİK ÜYESİ DEVLETLERİN BİRBİRLERİNE KARŞI SINIRLARI KAPAMASI SONUCU AB'NİN MALLARIN VE İNSANLARIN SERBEST DOLAŞIMI İLKESİNE DAYALI SCHENGEN ANLAŞMASI DA FİİLEN SONA ERMİŞ OLDU. KORONAVİRÜS ANLAŞILAN SADECE İNSANLARI DEĞİL FİKİRLERİ VE KURUMLARI DA ÖLDÜRÜYOR.

Nurşin A. Güney
gnursin@hotmail.com

Avrupa rüyasına kendini teslim etmekte daima zorlanmış olan Macaristan'dan bir yazarın, Laszlo Krasznahorkai'nin bir romanını (Savaş ve Savaş) hatırlıyorum. Kendilerini kovalayan felaketten kaçan dört arkadaş, yolda Avrupa'nın harikalarına denk gelirler. Katedraller ve köprüler yükselir, matematik ve felsefe üstatları müthiş fikirleri ve varoluşun hakikatlerini tavernalarda konuşurlar ama ölüm ve yıkılış tüm bu estetik ve düşünsel güzelliğe rağmen peşlerini bırakmaz. Avrupa'nın önemli kentlerinde başarının zaferi tam kutlanacakken geride bırakıldığı düşünülen felaket, ziyarete gelir ve Avrupalıların Avrupa'da kaçışı başlar.

Eski Çare(sizlik): Avrupa Kalesi

Biliyoruz ki; Avrupa'da "Avrupa kalesini" inşa etmenin bir bedeli vardı. Bir kere bu kale, eski Yugoslavya parçalanıp bölünürken insanların birbirini boğazlaması seyredilerek inşa edildi, Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da her gün insanlar ölürken yükseltildi ve savunuldu. Kalenin içinde Batı ve Doğu; zengin ve yoksul Avrupa arasında hiç kapanmayacak o derin uçurumun korunduğu bilinerek mutlu masalar anlatıldı. Ancak tüm bu güzellik, geride/dışarıda bırakıldığı düşünülen kana, acıya rağmen yaratılan gerçek ve yanılsama yeni bir felaketin gelişini ve Avrupa Birliği (AB) masalının yine, yeniden bir kaçış hikayesine dönüşmesini durduramadı.

Mart 2020'de Avrupa küresel çapta etkili olan koronavirüs salgınının merkezi haline geldi. Doğal olarak eski kıta hızla içine kapandı. Gerçi, uzun bir süredir Avrupa'nın küresel krizlere verdiği tepki sessizliğin ötesine geçemiyordu bu yüzden bu içe kapanış hali kimse için şaşırtıcı olmadı. Asıl şaşırtıcı olan, tüm bu ka-

panmaya, Avrupa kalesinin içine gömülmeye rağmen AB içindeki ülkelerin birbirlerine yardım etme konusunda çaresiz ve isteksiz kalışlarını görmek oldu. Oysa, bundan 30 yıl önce "İnşacılar", AB'nin hem kurumsal hem fikrinsel inşa sürecini dudaklarından kan damlayan, ben ve devlet merkezci "Realizmin" panzehri olarak sunuyorlardı. AB, sadece teori de değil, siyasi pratik içerisinde de Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik risklerinden arınmış yegane istikrar ve barış alanı olarak ilan ediliyordu o yıllarda.

Solana Belgesi'ni bugün hatırlayanlar oldukça az sayıda ama Avrupa bir zamanlar, Birliğin normatif değerlerinin kutsallığına, bu değerlerin yarı gönüllü yarı meta-zori diğer ülkelerin Birliğe üyeliği için bir kutsal rehber olarak kabul edilmesi gerektiğine (sosyalizasyona ve üyelik perspektifinin açık olmasına) gönülden inanıyorlardı. AB, AB'nin savunucuları açısından bölgesel entegrasyonun değerleri üzerinden gerçekleştiği bir başarı hikayesi, tüm insanlık için biricik bir referans noktasıydı. O güzel günlerde her şeyden çok, AB projesinin başarılı olduğuna ve olacağına inanılıyordu. Ama elbette ki gerçek hayat Brüksel bürokrasisinin gördüğü bir rüya değil. Krizler (2008 ekonomik krizi, mülteci krizi, Rusya ile kriz, İran krizi, DEAF, Trump krizi, Brexit, Faşizmin hortlaması) kapıyı çaldığında AB'nin savunucularının AB'nin başarısına duydukları inanç azaldı. Krasznahorkai'nin distopik kahramanları gibi atlara atlayıp krizlerden kaçılmayacağına göre "diğerleriyle" kurulacak ilişkilere de (sosyalizasyon ve üyelik perspektifleri) soğuk bakılmaya başlandı.

Yeni Çaresizlik

Avrupalıların, hayali Avrupa/Avrupalılığın dışındakileri ötekileştirerek krizleri atlatmaya çalışmaları yeni değil. Ancak koronavirüs salgını günlerinde, biz ve öteki arasındaki ayrımın Avrupa ülkelerinin arasına yayılıyor olması

yeni bir şey. AB kalesi içerisinde var olan ayrışma hatlarından (yararlı-yararsız / zengin-fakir) bağımsız, salgın altında çöken Avrupalılara karşı şimdilik çökmeyen Avrupa devletlerinin büründüğü daha yapısal ve daha temel bir ötekileştirmeye şahit oluyoruz. Bu zor günlerde İtalya'ya yardıma gelen Kübalı ve Çinli doktorlara müteşekkir olma romantizmi şeklinde tezahür eden bu yeni AB içi bencillığe karşı reaksiyonun ne olacağını ileriki günler gösterecek. Bugün açık olan ise AB'nin bazı üye ülkelerinin salgın karşısında takındıkları dayanışma karşıtı bencil davranışlarının Birliğin kuruluş felsefesi olarak bilinen Avrupa kimliğine doğrudan zarar vermekte olduğu.

Avrupa Bir Masalmış

18 Mart'ta Dünya Sağlık Teşkilatı Avrupa'ya koronavirüs salgınının merkezi ilan etti, ama bilindiği gibi kıtada bu salgından en çok etkilenen ülkeler şu anda İtalya, İspanya, Fransa ve Almanya. Yani AB'nin coğrafi kimliği belki şüpheli ve karşı karşıya olduğumuz salgın küresel ama Avrupa içerisinde koronavirüsün yayılımının coğrafi bir niteliği var. Bu AB gibi serbest dolaşım ilkesinin geçerli olduğu bir yapıda Birlik düzeyinde merkezi tedbirler almayı gerektiriyordu. Öteki türlü, her ülke vatandaşının diğer ülke vatandaşını lakaytlıkla, her AB ülkesinin diğer AB ülkesini sorumsuzluk ve ciddiyetsizlikle suçladığı bir süreç başlardı ki, salgının hızlı bir şekilde İtalya ve İspanya'da yayılmasından sonra aynen böyle oldu.

Avrupalı vatandaşlar arasındaki hakim görüşe göre Birlik üyesi devletlerin koronavirüs mücadelesinde ortak bir politika geliştirmeden, soruna bireysel/ulusal tedbirlerle cevap vermeye çalışmaları doğru değil. Avrupa'da kamuoyu, bireysel düzeyde dayanışma bilincinin tüm Avrupa'da yayılabileceğini düşünüyor. *Time*, Hollanda'da insanların akşam saat 08:00'de evlerinin

Avrupa küresel çapta etkili olan koronavirüs salgınının merkezi haline geldi. Doğal olarak eski kıta hızla içine kapandı. Bu içe kapanış hali kimse için şaşırtıcı olmadı. Asıl şaşırtıcı olan, AB içindeki ülkelerin birbirlerine yardım etme konusunda çaresiz ve isteksiz kalışlarını görmek oldu.

Koronavirüsün en fazla can aldığı yer olan İtalya'nın Bergamo şehrinde cenazeler koruyucu giysiler giyen görevlilerce kaldırılıyor. İtalya'da 27 Mart 2020'de 969 kişi yaşamını yitirdi ve bu sayı koronavirüsten bir günde ölen en fazla kişi sayısını ifade ediyor. Sadece İtalya'da şuana kadar hayatını kaybeden kişi sayısı ise 10 binin üzerinde. (28 Mart 2020)

penceresinden uzanıp sağlık çalışanlarına destek vermek için başlattıkları alkış kampanyasının kısa bir sürede tüm AB ülkelerine yayılmasını bir örnek olarak verdi. Düne kadar Avrupa'da, komşu apartman dairelerinde birbirlerini tanımadan yaşayan insanlar arasında başlayan bu basit sosyal dayanışma örneğinin iş ulus-üstü bir kurum olan yani Avrupalı liderler ve bürokrasinin, Avrupa elitlerinin varlığıyla somutlanan AB'ye geldiğinde niçin işlemediği sorgulanıyor.

Ancak açıkça görülen ihtiyaca ve kamuoyunun bu yöndeki beklentisine rağmen AB'den henüz AB ülkelerinde yayılan koronavirüs salgınına somut bir ortak dayanışma kararı çıkmadı. İtalya örneği bu noktada bütün açıklığıyla ortada duruyor. Hatırlanacaktır, İtalya'nın AB Daimi temsilcisi Maurizio Massari, *Foreign Policy* dergisine yaptığı açıklamada, ülkesinin AB Acil Durum Koordinasyon Merkezi üzerinden tıbbi cihaz tedariki talebinde bulunduğunu

ancak bu isteklerine Birlik tarafından olumlu bir cevap verilmediğini ifade etmişti. O günden bugüne büyük bir değişimin olmadığını, İtalya'nın çöken sağlık sistemine cılız yardımların AB içinden ülke bazında geldiğini, Birliğin İtalya'nın çöküşünü durdurmak için kurumsal olarak devreye girmediğini biliyoruz.

Roma hükümetinin AB konusunda yaşamış olduğu hayal kırıklığını unutmaması zor olacak, dahası İtalyanların AB projesine güven tazelemesi için İtalya'nın önce kendi başına yaralarını sarması gerekecek. Sonuçta Realistlerin düsturu hatırlanıyor: bu dünyada herkes kendi başına (self-help) ve kurumsal iş birliği bir illüzyondan başka bir şey değil. Dolayısıyla İtalyanların yaşadığı bu süreç diğer üye devletlerin tecrübeleriyle birleşecek ve ileride Avrupalıların AB'nin anlamını sorgulamalarına neden olacak. Bu sorgulama, AB kapısında bekleyen aday ülkeler tarafından da yapılacak.

Salgın sonrası Avrupa'da olacaklar, Avrupalıların biz kimiz, ne yapmalıyız sorularına verecekleri cevap sadece AB'nin geleceğini etkilemekle kalmayacak, aynı zamanda Avrupa odaklı yeni jeopolitik ve jeoekonomik iş birliği kuşaklarının oluşmasıyla küresel mücadelenin gidişatını da doğrudan etkileyecek.

Schengen Fiilen Sona Erdi

Bu bağlamda, AB'nin koronavirüs salgını karşısında takınmış olduğu tartışmalı tutumuna en ciddi tepki kuşkusuz Birlik aday ülkesi Sırbistan Devlet Başkanı Aleksandar Vucic'den geldi. Başkan Vucic Sırbistan halkına yaptığı bir konuşmasında, Birlik hakkındaki hayal kırıklığını "Avrupa dayanışması diye bir şey yok, sadece kağıt üzerinde bir masaldı" diye ifade ederek, AB'nin bugünkü gerçeğini uluslararası toplumun gözleri önüne serdi. Bir anlamda da AB fikrinden, henüz içine bile girmeden vazgeçti. Aslında bugün Birliğin temellerini sarsan yegane mevzu yalnızca üye devletler arasındaki dayanışma eksikliğinden ibaret değil. Bir sağlık meselesi olarak ortaya çıkan koronavirüsün yayılması konusunda, Birlik üyesi devletlerin birbirlerine danışmadan sınırları birbirlerine karşı kapaması sonucu AB'nin malların ve insanların serbest dolaşımı ilkesine dayalı Schengen Anlaşması da fiilen sona ermiş oldu.

Koronavirüs anlaşılan sadece insanları değil fikirleri ve kurumları da öldürüyor.

Şu an bazılarımız Avrupa'nın başına gelenleri, ihmal, refah seviyesi ve sağlık konusundaki bazı eksiklerle açıklıyor. Kanımca, Brüksel'in koronavirüs meselesinde yapmış olduğu en ciddi hata Avrupa'nın bir süredir dünyadaki risklerden uzak ve tehditlerden arındırılmış bir yer olduğuna kendisini inandırmış olması. Nitekim Avrupalılar da koronavirüs salgını, dünyanın uzak köşelerini vuran, uzaktan merhamet gösterilecek ve Avrupa yaşam sitalini devam ettirme inatçılığıyla baş edilebilecek bir dert olarak algıladılar. Belki Avrupalı üst düzey yetkililer çıkıp, "bu virüs Çin virüsüdür" açıklaması yapmadı ama Brüksel kendi sınırlarının dışını öteki olarak algılayarak kendini koruyabileceği yanılgısına yine kapıldı. Dolayısıyla günümüzde sınırların artık geçişken olduğu ve tam da bu nedenle yumuşak-sert güvenlik tehditlerinin bir alanda sınırlı tutulamayacağı gerçeği göz ardı edildi. AB

Avrupalılar, bugüne kadar sürdürdükleri, ben-öteki ayırımına dayalı Avrupa masalını sürdüremezler. Koronavirüs salgını an itibarıyla, dünyadaki tüm eşitsizlikleri -bu arada biz ve öteki ayırımını, Avrupalı-Avrupalı olmayan ayırımını da- ortadan kaldırmış oldu.

kalesi fikri eski bir fikir, belki fakir mültecilerin sızmasını durduruyor ama ticaret, para ve bizzat Avrupalılar üzerinden risk ve fırsatların AB topraklarına girişini durdurmuyor. Avrupa ve Avrupalı olmayan dünya arasındaki sınır artık fiili ve fikrî kalelerle korunmuyor. Vucic'e hak vermemek elde değil; sadece Avrupa değil, Avrupa kalesi fikri de sonu kötü biten bir masalmış.

Avrupa'nın Geleceği

Avrupalılar, AB'nin geleceği Brexit sonrası ne olacak sorusuna yanıt ararlarken koronavirüs salgınına hazırlıksız yakalandılar. Diğer krizlerden farklı olarak bu hazırlıksızlık sadece ahlaki değerlerin törpülenmesi (mülteci krizi), ekonomik-mali kayıplar (finans krizi) ve bürokratik yük (Brexit) ile sonuçlanmadı. Avrupalılar ölüyor. Avrupalılar, salgının vurduğu ülkelerin çöken devletlere dönmelerini engellemiyor, Avrupa sokaklarında ordular sokağa çıkma yasaklarını denetliyor, askeri hastaneler kuruluyor. Avrupa'daki bu mevcut çaresizlik durumu karşısında uluslararası toplum Birliğin artık dağılabileceğini ciddi ciddi düşünüyor.

Birliğe bugüne kadar çok yatırım yapmış, kendi ulusal kimliğini AB'nin lokomotif ülkesi olmak üzerinden tanımlamış devletlerin bu dağılma eğilimine direneceğini öngörebiliriz. Nitekim Almanya salgın karşısında iş birliği ve dayanışmayı tetiklemek için çarpınıyor. Fransa'nın da kendi başındaki salgın belasını savdıktan sonra benzer bir tutum alması muhtemel. Ancak bu çarpınmalar AB için AB kalesine alternatif yeni bir fikirle beslenmediği sürece sadece AB'yi suni teneffüs etkisi ile hayatta tutacaktır. Avrupalılığın içini dolduran fikirlerden boşalmış, yenisini yaratamamış, suni teneffüsle ayakta tutulan kof AB, canlı değil zombileşmiş bir yapı olacaktır. Tabi, Avrupa geçmişinden günümüze yayılabilecek ırkçılık gibi aşırı hayalet fikirlerin içi boşalmış AB karşısında güçleneceği de tahmin edilebilir.

Avrupalı değerleri ve Avrupalılık, dışarıdan gelen mültecilere karşı can siperhane ve mültecilerin kanı pahasına korunmuştu. AB, bir nevi olumsuz bir dayanışma, mültecilerin dışlanması dayanışması örneği vermişti. Oysa bugün, Avrupa'da salgın yüzünden hayatlarını kaybedenlerin sayısı virüsün ilk çıktığı yer olan Çin'deki kayıpları geçmiş durumda. Avrupalılar, bugüne kadar sürdürdükleri, ben-öteki ayırımına dayalı Avrupa masalını sürdüremezler. Koronavirüs salgını an itibarıyla, dünyadaki tüm eşitsizlikleri -bu arada biz ve öteki ayırımını, Avrupalı-Avrupalı olmayan ayırımını da- ortadan kaldırmış oldu.

Salgın sonrası Avrupa'da olacaklar, Avrupalıların biz kimiz, ne yapmalıyız sorularına verecekleri cevap sadece AB'nin geleceğini etkilemekle kalmayacak, aynı zamanda Avrupa odaklı yeni jeopolitik ve jeoekonomik iş birliği kuşaklarının oluşmasıyla küresel mücadelenin gidişatını da doğrudan etkileyecek. Günümüz değişen esnek ittifak yapıları da bu gelişmeye uygun zemin hazırlıyor. Nitekim Çin'in çoktan Avrupa'ya yardım elini uzatarak AB ve AB adayı ülkelerin güvenini insani açıdan kazanmayı başardığı ve salgın sonrası bazı AB üyesi ülkelerle (ki bunların büyük kısmı NATO üyesi de) ilişkilerini derinleştireceği söyleniyor. Bu yeni oluşacak jeopolitik resim Türkiye-Avrupa ilişkilerini de etkileyecek. Türkiye, bugün, çöken iki bölgesel model, Avrupa ve Ortadoğu arasında duruyor.

Bir zamanlar Ankara'ya sadece "izalatör" (tehditleri, riskleri Avrupa adına durduran) rolü verenler bu şahit oldukları sürece ne kadar şaşırıyorlardı bilinmez. Fakat Ankara işlemeyen Avrupa kalesi fikrinin ve geçişkenliğin getirdiği risk ve fırsatların farkında. Bu yüzden de geliştirebileceği ontolojik olarak tamamen farklı bir "Türkiye kalesi" modeli ve fikri üzerinden mevcut tabloyu sorgulayabilecek ve destek bulduğu takdirde dönüştürebilecek bir ülke. **KA**